

Asia: VN/14961/2024

Lausuntopyyntö keskipitkän aikavälin ilmastosuunnitelmasta (KAISU3)

Toimenpideohjelma tavoitteiden saavuttamiseksi

Avovastaus

Ympäristöministeriö on pyytänyt lausuntoa keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelmasta. Kilpailu- ja kuluttajavirasto (KKV) kannattaa ilmastotavoitetta yleisesti ottaen. KKV lausuu erikseen liikennettä, kulutuksen hiilijalanjälkeä, julkisia hankintoja ja vaikutusten arviointia koskevista alakohdista.

Liikenne

Avovastaus

KKV:n näkemyksen mukaan sähkö-, vety- ja kaasukäyttöisten kuorma-autojen hankintatuilla sekä kaasu- ja etanolikonversioiden muuntotuilla on mahdollista edistää liikenteen päästöjen vähentämistä. Hankintatukia koskevassa lainvalmistelussa yksittäisten tukimuotojen vaikuttavuus tulee arvioida aina mahdollisimman hyvin. Myönnettyjen tukien vaikutuksia on myös syytä jälkikäteen seurata tulevia päätöksiä ajatellen.

KKV:n näkemyksen mukaan myös nolla- ja vähäpäästöisten ajoneuvojen hankintaan kannustavilla romutuspalkkiokampanjoilla on mahdollista nopeuttaa siirtymää liikenteen vähempipäästöisyyteen. Romutuspalkkiokampanjan piiriin kuuluvien uusien hankittavien polttomoottoriautojen hiilidioksidipäästöraja tulee kuitenkin asettaa riittävän alhaiselle tasolle, jotta romutuspalkkio

ohjaisi ajoneuvohankintoja aidosti vähäpäästöisiin vaihtoehtoihin.

Julkisen jakeluinfran tukea tarvitaan KKV:n käsityksen mukaan eniten infran rakentamisen alkuvaiheessa, ja tällöinkin tukea tulee suunnata sinne, missä ei ole riittäviä edellytyksiä markkinalähtöiselle kehitykselle. AFIR-asetuksen asettamat vaatimukset voivat edellyttää julkisen tuen myöntämistä. Jakeluinfran kehittymisen seurannassa tulee kiinnittää huomiota kilpailun kehittymiseen liikenteen uusien käyttövoimien lataus- ja tankkauspalveluiden tarjonnassa.

Maatalous

Avovastaus

-

Rakennusten erillislämmitys

Avovastaus

-

Työkoneet

Avovastaus

-

Jätehuolto

Avovastaus

-

F-kaasut

Avovastaus

-

Teollisuus ja muut päästöt

Avovastaus

-

Kuntien ja alueiden ilmastotyö

Avovastaus

-

Kulutuksen hiilijalanjälki

Avovastaus

KKV:n näkemyksenä on, että kulutuslähtöinen ilmastopäästöjen vähentäminen täydentää hyvin tuotantolähtöistä ilmastopolitiikan keinovalikoimaa. Informaatio-ohjaus, valistus ja viestintä eivät ehkä riitä kulutuspäästöjen vähentämiseen. Tarvitaan myös taloudellisia ohjauskeinoja, parempaa tuotetason päästötietoa sekä rakenteellisia ja lainsäädännöllisiä ratkaisuja kuten hiili-intensiivisiin tuotteisiin varoitusmerkintöjä sekä kulutuslähtöistä hiiliveroa tai päästökaupan laajentamista kuluttajatuotteisiin. Nousevia hintoja voidaan kompensoida taloudellisesti heikossa asemassa oleville kuluttajille verotuotoista. Palvelumuotoilu ja tuoteinformaatio lisäävät kuluttajien tietoisuutta ja aktivoi heitä valinnoissaan. Erityisen tärkeää ja nopeammin vaikuttavaa on se, että haitalliset ulkoisvaikutukset saadaan oikein hinnoiteltua ja siten ohjattua kysyntää, tuotekehitystä ja tarjontaa ilmastohyviin tuotteisiin.

Ohjauskeinojen kustannustehokkuudesta tulee tehdä vaikutusarvioita sekä toimenpiteitä suunniteltaessa, että niitä toteutettaessa. Toimien ja politiikkakokonaisuuksien yhteisvaikutuksia tulee seurata ja analysoida. Lisääntyvä koordinaatio ja tieto yhteisvaikutuksista vähentää pitkällä aikavälillä hallinnollista taakkaa ja kustannuksia. Se hyödyttää kuluttajia ja vastuullisia yrityksiä.

Julkiset hankinnat

Avovastaus

Suunnitelmassa esitetään ilmastovelvoitteiden ja tavoitteiden sisällyttämistä julkisiin hankintoihin. Suunnitelman mukaan hyvin suunnitelluilla ja kohdennetuilla julkisilla hankinnoilla voidaan edistää Petteri Orpon hallituksen ilmasto-, luonto- ja kiertotaloustavoitteiden ohella hankintojen pidemmän aikavälin

kustannustehokkuutta. Valmistelutyön taustalla on valtiovarainministeriön Hankinta-Suomi -ohjelman tavoite edistää julkisen talouden kestävyyttä ja julkisten hankintojen yhteiskunnallista vaikuttavuutta.

KKV kannattaa ilmastopolitiikan tavoitteita ja pitää lähtökohtaisesti tärkeinä ja toivottavina myös keinoja, joilla ne pyritään saavuttamaan. Hankintalakia toimeenpanevana viranomaisena haluamme myös korostaa, että hankintalain tavoitteiden kuten julkisten varojen käytössä hankinnoilla saavutettavien säästöjen kannalta on myös hyvin tärkeää, että hankintalain soveltamisala, tarkoitus ja tulkinta pysyvät mahdollisimman selkeinä ja käytännönläheisinä sekä hankintayksiköille että palveluiden ja tavaroiden tarjoajille kilpailutuksissa. Julkisten hankintojen ilmastovelvoitteista keskipitkän aikavälin ilmastosuunnitelmaan, hankintalakiin ja sen perusteluihin tai muuhun ohjaavaan normistoon sisällytettävät ohjeistukset, kuvaukset, minimivaatimukset ja rajaukset velvoitteiden soveltamisessa tulisi esittää yksiselitteisesti. Lisäksi muutoshanketta valmisteltaessa tulisi esittää vaikutusarviot julkisten hankintojen tavoitteiden ja toteuttamismahdollisuuksien, kilpailun toimivuuden ja kuluttajien aseman kannalta.

Ilmastosuunnitelmassa todetaan myös, että kestävien julkisten hankintojen toteuttamiseksi tarvitaan tutkimustietoa, erilaisia ohjauskeinoja, sekä vuoropuhelua hankintayksiköiden ja yrityskentän välillä. Kansalliset ekologiset tavoitteet tuovat selkeitä tavoitetasoja julkisten hankintojen ympäristönäkökohtien toteuttamiselle. Julkisten hankintojen valmistelu ja toteuttaminen on pitkäjänteistä ja vaatii vuoropuhelua tarjoajien kanssa ennakoivasti.

KKV näkee, että hankintalakiin lisättävät velvoitteet voivat vaikuttaa hankinnan kustannuksiin sekä suoraan että epäsuorasti. Ensinnäkin ilmasto- ja ympäristöpoliittisten tavoitteiden edistäminen tulee lisäämään hankintojen hallinnollisia

kustannuksia. Hankintaprosessi monimutkaistuu, kun sekä hankintayksiköt että tuottajat joutuvat arvioimaan ilmastoystävällisyyttä määrittäviä kriteerejä. Tämä voi muodostua ongelmaksi erityisesti pienemmissä hankintayksiköissä ja yksityisissä kilpailutuksiin osallistuvissa yrityksissä, joilla ei välttämättä ole tarvittavaa osaamista tai resursseja arvioinnin toteuttamiseen. Tästä voi seurata, että tarjouksia saadaan hyvin vähän ja myös alalle tulo vähenee. Välillisesti uusista velvoitteista seuraa lisäkustannuksia muun muassa tiedon hankinnassa. Nämä ns. toissijaisten tavoitteiden tuomat haasteet voivat vaarantaa hankintalain alkuperäisiä säästötavoitteita. Näin ollen ilmastopoliittisia tavoitteita voitaisiin ajaa ehkä tehokkaammin keinoilla, joilla ei ole tällaisia haittavaikutuksia.

Muut poikkisektorit

Avovastaus

-

Suunnitelman ympäristö-, talous- ja sosiaaliset vaikutukset

Avovastaus

KKV kannattaa ilmastosuunnitelmaan sisältyviä tavoitteita ja pitää ehdotettuja toimenpiteitä lähtökohtaisesti oikeansuuntaisina. Toimenpiteiden tarkempaan arviointiin ei kuitenkaan ole KKV:n kannalta mahdollisuuksia, koska esitettyjen toimenpiteiden vaikutusten tarkastelu jää pinnalliseksi ja sinänsä johdonmukaisista skenaarioista johdettujen makrosuureiden ja yleisten ilmiökuvausten varaan.

Suunnitelmassa ei erityisemmin tarkastella KKV: n kannalta kiinnostavia vaikutuksia kilpailuun, julkisiin hankintoihin tai kuluttajien asemaan. Mahdollisuus kuluttajien ostovoiman heikentymiseen, energiaköyhyyteen ja haavoittuviin kuluttajaryhmiin kohdistuviin vaikutuksiin tuodaan kyllä esille, mutta toimenpiteiden laskennallisia kilpailu-, kuluttaja- ja markkinavaikutuksia ei esitetä.

Hallitusohjelmassa linjataan, että Suomi vähentää päästöjä ja etenee hiilineutraaliuuteen

ja hiilinegatiivisuuteen ilman että arjen kustannukset nousevat tai kilpailukyky heikkenee. KKV pitää tärkeänä, että puhtaassa siirtymässä turvataan mahdollisuus seurantatietoon, tutkimukseen ja jälkikäteisarviointeihin paitsi ilmastotavoitteiden toteutumisen, myös toimenpiteiden markkina-, kilpailu- ja kuluttajavaikutusten osalta.

Ilmastosuunnitelmassa esitetyt julkiset tuet ja muut taloudelliset ohjauskeinot vaikuttavat ilmastomuutoksen torjunnan näkökulmasta perustelluilta, mutta niillä voi olla oleellista vaikutusta markkinoiden kehitykseen, kilpailuprosessiin ja elinkeinonharjoittajien väliseen kilpailuasetelmaan. Yritystuista tulisi aina suorittaa vaikutusarviointi. Myös julkisen vallan ja elinkeinoelämän välisessä yhteistyössä, joka tähtää ilmastomuutoksen torjuntaan, tulee huolehtia siitä, ettei yhteistyö tarpeettomasti vääristä kilpailua markkinoilla.

Muita huomioita

Avovastaus

Yleisempänä haasteena ilmastosuunnitelman toteuttamisessa voi olla se, miten siirtymävaiheessa, tietopohjan vielä rakentuessa ja menetelmien kehittyessä, onnistutaan välttämään kevennetyistä tai oikaistuista menettelyistä sekä kapea-alaisista tai ylimalkaisista laskennallisista päästötiedoista mahdollisesti seuraavia virhepäätelmiä ja ohjausvaikutusten vinoutumista. KKV:n näkemys on, että hiilipäästöjen laskuripalveluita yms. välineitä, menetelmiä ja tietopohjaa kuluttajien valintojen ja tuottajien ratkaisujen tueksi tulisi vielä kehittää, jotta ne tuottaisivat kestäväää tuotepolitiikkaa.

Suunnitelmassa korostetaan sosiaalista oikeudenmukaisuutta siinä, mitä kustannuksia ja oikeuksia ilmastotoimissa jaetaan sekä, millä periaatteilla ja keiden välillä jako suoritetaan. Tätä ihmisoikeuksiin luettavaa käsitettä tulisikin jatkossa täsmentää ja konkretisoida, jotta sitä voitaisiin käyttää välineenä kulutus pohjaisten päästöjen hillitsemisessä ja kuluttajaoikeudessa.

Luukinen Ari
Kilpailu- ja kuluttajavirasto